

РЕЦЕНЗІЯ
на підручник для студентів вищих медичних
навчальних закладів IV рівня акредитації
«МЕДИЧНА МІКРОБІОЛОГІЯ, ВІРУСОЛОГІЯ ТА ІМУНОЛОГІЯ»
за редакцією академіка
НАН України В.П. Широбокова
Вінниця: Нова книга, 2011. - 952 с.: іл.

Досягнення мікробіології останніх років дозволяють змінювати погляди на природу одноклітинних живих істот, що несуть виключно загрозу здоров'ю людей. Прогресивне розуміння сформувалось про домінуючу роль мікросвіту у біосфері і важливість його функціонування для існування та еволюції складно організованих живих організмів. Розвиток геноміки, молекулярної генетики, генетичної інженерії відкрили перспективи для модифікованих мікроорганізмів, що дозволять людству розв'язувати важливі задачі. Невирішені проблеми медичної мікробіології, зосереджені переважно на взаємостосунках організму людей з мікроорганізмами, шкідливими для здоров'я людей. Протягом цього десятиліття додалось ряд нових хвороботворних мікроорганізмів. У зв'язку з накопиченням нового масиву біологічних агентів у вітчизняній вищій медичній школі визріла потреба появи цілком нового підручника з медичної мікробіології, вірусології та імунології. З упевненістю можна відзначити, що виданий видавництвом «Нова Книга» українською та російською мовами підручник «Медична мікробіологія, вірусологія та імунологія» для студентів вищих медичних навчальних закладів IV рівня акредитації за редакцією академіка НАН України, НАМН України В. П. Широбокова у повній мірі задовольняє означену вище потребу. Підручник структурований за класичною для навчальної дисципліни схемою, поділено на дві частини «Загальна мікробіологія» та «Спеціальна мікробіологія», відповідно до вимог нової типової навчальної програми «Мікробіологія, вірусологія та імунологія» та принципів і засад загальноєвропейської Болонської декларації. Книга містить найновітнішу наукову інформацію даної галузі. Книга має обсяг 954 стор. і розбита на 31 розділ, включаючи 250 тематичних підрозділів, які у повному обсязі охоплюють передбачену навчальною програмою тематику.

На початку книги представлений авторський колектив науковців, який працював над створенням підручника. Необхідно зазначити, що у написанні книги прийняли участь відомі, провідні у галузі мікробіології фахівці України, які працюють у вищих та науково-дослідних закладах НАН України та НАМН України.

Вступний розділ першої частини підручника вдало містить визначення місця мікроорганізмів у біосфері та історичний нарис розвитку мікробіології і імунології. Окремим блоком всебічно висвітлено внесок видатних вітчизняних вчених у становлення галузі. У наступних розділах, присвячених питанням загальної мікробіології, глибоко досліджено найсучасніші методи дослідження мікроорганізмів особливостей морфології і фізіології бактерій, належну увагу приділено культивуванню бактерій в лабораторних умовах.

Окремими розділами подано інформацію щодо особливостей морфології і фізіології еукаріотів і вірусів, впливу фізичних, хімічних та біологічних факторів на мікроорганізми. На сучасному науковому рівні висвітлено досягнення у вивченні генетики мікроорганізмів. Окремим підрозділом написано використання генетичні методи діагностики інфекційних хвороб. Самостійний стислий розділ присвячений біологічним технологіям і генетичній інженерії. У розділі «Протимікробні препарати» наведено історичний нарис розвитку хіміотерапії, характеристика сучасного арсеналу антисептиків, дезінфектантів, хіміотерапевтичних протимікробних та противірусних засобів; основи вчення про антибіотики, методи визначення чутливості мікроорганізмів до протимікробних засобів. Значну питому вагу у загальному обсязі

матеріалу підручника обіймають питання імунології. У стрункій логічній послідовності викладені усі сучасні положення вчення про імунітет, особливості імунної відповіді при різних варіантах мікробної агресії, питання імунопатології, імунодіагностики, імунопрофілактики та імунотерапії. Високої оцінки заслуговує ілюстративний матеріал, що супроводжує складний для засвоєння майбутніми лікарями матеріал розділів з імунології.

Частина підручника «Спеціальна мікробіологія» розпочинається розділом «Мікробіологічна діагностика інфекційних захворювань». Тут описані принципи організації лабораторної діагностики інфекційних захворювань. У розділі наведено визначення термінів, основні вимоги до трьох категорій мікробіологічних лабораторій у відповідності до номенклатури ВООЗ; нормативні документи, які регулюють діяльність таких лабораторій; правила роботи в мікробіологічних лабораторіях; коротко узагальнено принципи мікробіологічної діагностики інфекційних захворювань. До речі, подібного, важливого для розуміння організаційних засад лабораторної служби, розділу не було раніше у виданих підручниках з мікробіології. Наступний об'ємний розділ книги присвячений спеціальній бактеріології. В чотирнадцяти підрозділах у відповідності до сучасної класифікації прокариотів (Bergey's Manual of Systematic Bacteriology 2nd Edition, 2001 – 2005) надано детальний опис відомих сьогодні патогенних та умовно-патогенних для людини бактерій. Розділ рясно ілюстровано світлинами, що характеризують морфологічні, культуральні властивості збудників; при необхідності, супроводжується таблицями, що характеризують фактори патогенності збудників, їх функціональну активність у патогенезі захворювань. У кожному підрозділі виділені інформаційні блоки, присвячені характеристиці клінічного перебігу захворювань, екології та епідеміології збудників, імунітету, лабораторної діагностики, переліку ефективних способів і засобів лікування та профілактики з детальною характеристикою імунобіологічних препаратів.

Ємним, інформативним та багато ілюстрованим є у підручнику розділ «Спеціальна вірусологія», у якому 19 підрозділів присвячено опису властивостей родин вірусів, що мають медичне значення. Крім того, у окремих підрозділах висвітлено характеристику вірусів гепатитів, пухлин, збудників повільних вірусних інфекцій та пріонів. Самостійними докладними розділами у підручнику представлені патогенні гриби, медичну протозоологію і гельмінти. В цілому можна зазначити, що по за увагою авторів підручника не залишилось жодного з мікроскопічних примітивно улаштованих живих організмів, здатних викликати у організмі патологічні зміни. Актуальністю доцільно характеризувати розділ «Клінічна мікробіологія», у якому визначені завдання цієї галузі, дана стисла характеристика умовно-патогенних мікроорганізмів; визначено поняття опортуністичних інфекцій, описано етіологічну структуру опортуністичних інфекцій у клініках різного профілю, подано мікробіологічну характеристику дисбіотичних станів організму людини. Цікаво викладено розділ екології мікроорганізмів, що визначає основні екологічні поняття, правильно трактує поняття убівітарності мікросвіту, описує мікрофлору окремих об'єктів оточуючого людину середовища та мікробіологічні аспекти охорони довкілля. Методологічно важливими є заключні розділи, у яких сконцентровано інформацію, цінну для фахівців ряду лікарських спеціальностей. Так, розділ «Мікроорганізми і плід» знайомить читачів з етіологією, патогенезом, епідеміологією внутрішньоутробних інфекцій, що дуже важливо для майбутніх акушер-гінекологів, педіатрів. Окремо виділено розділ «Мікрофлора ротової порожнини». В ньому міститься квінтесенція дисципліни, важливої для майбутніх стоматологів. Розділ «Мікробіологічні дослідження у фармації» цілеспрямований на студентів фармацевтичного факультету. Як самостійний захоплюючий художній твір можна читати останній розділ підручника «Замість закінчення. Мікробний літопис біосфери Землі». У розділі розглянуто гіпотези походження життя на планеті та аргументи на їх підтвердження, знайдені новітнім відгалуженням мікробіологічної науки – мікробною палеонтологією. Розділ важливий для розуміння місця і значення світу мікроорганізмів у біосфері та формування світогляду лікарів.

Підручник забезпечений списком літератури, який не є вичерпним переліком використаних при створенні книги джерел наукової літератури, а допомагає читачу у пошуку до-

даткової, необхідної для засвоєння предмету, інформації. Методично важливою є наявність у кінці кожного розділу підручника переліку питань, необхідних для контролю засвоєння знань.

Підсумовуючи викладене вище, слід зазначити, що за науковим та методичним рівнем створений підручник у повній мірі відповідає сучасним вимогам. Його видання слід визнати важливим кроком на шляху наближення до європейських стандартів вищої медичної освіти. Авторам підручника хочеться побажати як найшвидше перевидати цей унікальний, цінний підручник англійською та іншими мовами народів Європейського союзу.

*Завідувач кафедри мікробіології,
вірусології та імунології з курсом
інфекційних хвороб медичного факультету
Державного вищого навчального закладу
«Ужгородський національний університет»
доктор медичних наук, професор Г. М. Коваль*